

Gemeente
Amsterdam

12 wetenschappers over de impact van de coronacrisis op Amsterdam

uitgave juli 2020

Iliass El Hadioui is onderzoeker en docent aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam aan het Department of Psychology, Education and Child. Daarnaast is hij lid van de Onderwijsraad. El Hadioui specialiseert zich onder meer in diversiteit en cultuurverandering in scholen.

Kansenongelijkheid in het (grootstedelijk) onderwijs

Het coronavirus legt bloot wat daarvoor al sluimerend plaatsvond. Een centraal concept daarin is het zogenaamde **Mattheus-effect**: een bekend en goed gedocumenteerd mechanisme binnen de onderwijssociologie. Dit concept stelt dat degenen die al veel kapitaal hadden in dit soort omstandigheden méér sociaal, cultureel en economisch kapitaal krijgen en degenen die al minder hadden nog minder zullen krijgen.

Het Mattheus-effect: aan beide kanten van de curve

In een normale curve zijn er leerlingen die helemaal rechts in die normale verdelingscurve zitten, bijvoorbeeld gymnasiumleerlingen. Zij kunnen over het algemeen rekenen op veel rugdekking vanuit hun thuismilieu: veel sociaal kapitaal (schaarse hulpbronnen uit netwerken), cultureel kapitaal (mainstream maatschappelijke codes) en economisch kapitaal. De afgelopen periode hebben sommige van hen gefloreerd op een manier zoals ze dat niet zouden doen wanneer ze in een klaslokaal zouden zitten. Deze leerlingen hebben een enorm gevoel van talentontwikkeling gekregen. En ik merk ook in gesprekken met schoolleiders dat op het gymnasium nu de grootste uitdaging is: hoe krijgen we die leerlingen terug in het oude stramien? Als we al terug willen naar dat oude stramien. Op dat niveau is nu de vraag: hoe willen we hervormen en hoe willen we gebruikmaken van corona om naar een "nieuw normaal" te gaan? Een "nieuw normaal" waar we eerder al naartoe wilden gaan, maar wat ons in de oude situatie niet lukte.

Aan de andere kant van de normale curve zijn er leerlingen met een vmbo-achtergrond die meestal in volkswijken wonen. Meestal met vijf of meer gezinsleden in kleine appartementen van 50-60 m². Bij digitale lesobservaties binnen deze groep nu, zagen we bijvoorbeeld dat een docent aan een van de leerlingen vraagt: "Zou je alsjeblieft de achtergrondruis even kunnen uitzetten?", waarop de leerling zegt: "Ja, dat is mijn zusje, die krijgt nu ook les in onze slaapkamer, maar in een ander (virtueel) klaslokaal." Hun ruimte is dus zeer beperkt. Voeg daar ook nog eens weinig emotionele "rugdekking" en tekortschietende professionele begeleiding aan toe en het wordt voor deze leerlingen erg lastig. Daarnaast zien we aan deze kant van de normale curve dat niet alleen individuele leerlingen, maar ook professionals en scholen door het ijs dreigen te zakken. Toen we

nog fysiek bij elkaar konden komen was er in zekere zin een soort van luxe waarin we nog konden 'doorduven' naar een middelmaat. Dat was van belang omdat vooral kinderen met een lage sociaaleconomische status emotioneel afhankelijker zijn van de band met de docent. Die band is moeilijk aan te gaan op afstand. De school als ontmoetingsplaats en als plaats voor persoonsvorming, socialisatie en emotionele verbinding verdween door de coronamaatregelen

Summer learning loss

Een van de interessantste benaderingen in de onderwijssociologie is die van de *summer learning loss*, een onderzoekstraditie in de onderwijskunde die bevraagt wat de zomervakantie (en dus zes tot acht weken geen onderwijs volgen) doet met kinderen. Het bekende verhaal is dat kinderen met een lage sociaaleconomische status de neiging hebben om in de zomervakantie op achterstand te raken. Terwijl de andere groep intensief contact blijft houden met ouders en daardoor in de zomer "blijft leren". Om deze ongelijkheid te bestrijden wordt vaak gepleit voor *summer schools*.

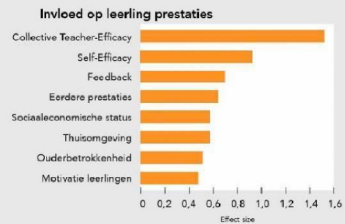
Een benadering die weinig besproken is en heel gevoelig ligt – maar goed gedocumenteerd en empirisch bevestigd is – is de kwalitatieve benadering binnen de *summer learning loss*. In het kort: het is heel goed om te focussen op de zes zomerweken waarin achterstand bestreden kan worden, maar het is veel belangrijker om te focussen op de rest van het schooljaar waarin sommige kinderen worden blootgesteld aan kwalitatief goed onderwijs en anderen aan kwalitatief veel minder goed onderwijs. Dit is het institutionele Mattheus-effect en Nederland staat al een aantal jaren in de 'top drie' van de OESO-lidstaten: de kwalitatieve verschillen tussen scholen zijn hier significant. Het 'gemiddelde' verhuut daarmee het onderliggende probleem: sommige schoolculturen floreren en anderen zakken door het ijs. De onderwijsinspectie constateert al een aantal keren in de Staat van het Onderwijs hetzelfde.

Sommige schoolculturen floreren en anderen zakken door het ijs

Kernargument kansenongelijkheid

Als je dus een goede investering wil doen, is niet zozeer de reparatie tijdens de zomervakantie relevant - wat institutioneel makkelijker voor elkaar te krijgen is - maar moet je vragen stellen over de kwalitatieve blootstelling in de reguliere periode van het jaar. Het verschil in kwaliteit hebben we de afgelopen periode ook gezien: sommige scholen hebben keurig ingerichte virtuele gemeenschappen, terwijl andere scholen erg worstelen met digitaal onderwijs. De kwaliteit is dan zeer afhankelijk van het idealisme van individuele docenten (die fantastische dingen doen overigens). Maar die docenten kunnen geen structurele oplossing bieden. Kansenongelijkheid gaat hierbij vooral over kinderen die buiten school om al veel hadden op sociaal, cultureel en economisch vlak – en die in deze periode de mogelijkheid hebben gehad om te floreren door het vele professionele kapitaal op hun school – en over kinderen bij wie het juist precies andersom is.

Figuur 1: Effectief werken aan kansengelijkheid

Bron: Donohoo, Hattie & Eols, 2018

Verander het perspectief

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de *Teacher Collective-Efficacy* (het gezamenlijke geloof in eigen kunnen van het professionele team om het verschil te maken voor leerlingen) zelfs in staat is om de initiële verschillen waar leerlingen mee binnenkomen - veroorzaakt door buitenschoolse sociaaleconomische statuseffecten - in een brugklas na vier tot zes jaar weg te nivelleren. In normaal Nederlands: wat zou dit betekenen voor een gymnasium, een schooltype waarvan we weten dat de rector bovengemiddeld veel bezig is met dit thema? Het betekent dat je een groep leerlingen hebt die in hoge mate afhankelijk is van de kwaliteit

van onderwijs, omdat ze buiten school om weinig informeel onderwijs genieten. En er is een groep die buiten school om wel veel informeel onderwijs geniet. Denk aan ouders die veel lezen en veel praten met hun kinderen. Die groep is dus minder afhankelijk van de kwaliteit van onderwijs.

Al met al is kansengelijkheid een groot thema dat we moeten terugbrengen naar de minisamenleving van de klas. Kinderen in staat stellen te klimmen op een schoolladder waarvan we dat niet verwacht hadden, dat is kansengelijkheid.

Slot

Vaak wordt aan wetenschappers de vraag gesteld: wat moeten we hieraan doen? Daarmee wordt eigenlijk een politieke, maatschappelijke en morele keuze gereduceerd tot een empirische vraag. En dat is niet terecht. Willen we de situatie terugbrengen tot het gangbare verschil dat er al was vóór corona? Dat is niet zo moeilijk, dat kan met een goede zomerschool, een goede lenteschool en een goede herfstschool. Dan kunnen we heel veel cognitief gaan repareren. Want kinderen zijn ontzettend weerbaar en veerkrachtig. Maar de diepere vragen zijn: 1) wat is de reden dat kinderen met hetzelfde IQ, maar met een andere sociaaleconomische achtergrond vaak andere schooladviezen krijgen en 2) wat is de reden dat leerlingen met een lage sociaaleconomische achtergrond hun kwaliteiten niet optimaliseren? Niet tijdens corona, maar ook niet daarvóór en daarna. En dat heeft echt te maken met de keuze om beleidsmatig wel of niet tegen dat Mattheus-effect in te gaan werken.

P.S.

Amsterdam kampt met een lerarentekort, dat groter kan worden door de coronacrisis. Enkele gedachten daarbij:

- Er lijkt veel laaghangend fruit te zijn, bijvoorbeeld in de vorm van social work-studenten. Veel van hen zouden uitstekende docenten kunnen zijn. De kosten voor een extra master, ter omscholing, is voor velen van hen echter te duur.
- Op dit moment verlaat tussen de dertig en vijftig procent van de docenten in een grootstedelijke omgeving binnen vijf jaar het onderwijs. Er is dus naast een tekort ook een lek. Het is voor (aankomende) docenten vaak niet aantrekkelijk om in een grootstedelijke omgeving te werken; het salaris is niet of slechts een beetje hoger en je krijgt meer voor je kiezen.
- Ten slotte kan men er ook aan denken om de opleiding voor scholen in een grootstedelijke omgeving anders in te richten dan voor andere scholen. ■

Gemeente Amsterdam

Colofon

Gemeente Amsterdam
Postbus 2602
1000 CP Amsterdam
T: 14 020
www.amsterdam.nl

Opdrachtgever gesprekkenserie

Peter Teesink (gemeentesecretaris)

5.1.2e

5.1.2e@amsterdam.nl

Redactie

5.1.2e

Fotografie

Fotobank Gemeente Amsterdam

Productie en vormgeving

FocusLab
Studio Crone

Copyright

De stukken van de wetenschappers mogen niet zonder toestemming van de gemeente Amsterdam en de wetenschapper in kwestie worden gebruikt. Mail voor meer informatie naar 5.1.2e@amsterdam.nl